

de auteur was de Eerste-Kamerleden te ‘portretteren’: hun sociale herkomst en familie, religie, regionale spreiding, leeftijd en opleiding worden voor vijf opeenvolgende perioden telkens uitvoerig beschreven. Hoewel ze tot de hoogst aangeslagen belastingplichtigen behoorden - één per 3000 inwoners van elke provincie - verschilde hun profiel niet zoveel van dat van de Tweede-Kamerleden. Met andere woorden, ook deze laatsten behoorden duidelijk tot de elite en telden heel wat aristocraten.

Slechts in tweede orde besliste Van den Braak om ‘ook het instituut zelf en zijn geschiedenis bij het onderzoek te betrekken’ en op dit punt heeft zijn werk niet dezelfde grondigheid. In de negentiende eeuw hadden de Belgische Senaat en de Nederlandse Eerste Kamer hun ondergeschikte positie tegenover de Kamer van Volksvertegenwoordigers of Tweede Kamer gemeen. De ontwikkeling naar gelijkheid die de Belgische Senaat doormaakte na de Eerste Wereldoorlog heeft zijn Nederlandse tegenhanger niet of veel minder gekend. Nu nog moet de Tweede Kamer als eerste de wetsvoorstellen behandelen, heeft alleen zij het recht van amendement en initiatief en hoeft een regering alleen van haar het vertrouwen te bezitten. De inspraak in het regeringsbeleid wordt grotendeels overgelaten aan de Tweede Kamer.

Op het punt van wetgeving is de Eerste Kamer niet altijd zo terughoudend. Tussen 1946 en 1995 verwierp ze 35 wetsvoorstellen die haar door de Tweede Kamer waren overgemaakt. Sinds het einde van de jaren zeventig heeft ze bovendien haar positie aanzienlijk verstevigd door het afdwingen van *novelles*, die in enige mate haar ontbrekende amenderingsrecht vervangen. Het gaat om wetsvoorstellen die door de regering worden ingediend tot wijziging van een wetsvoorstel dat al in de Tweede Kamer is aanvaard. Formeel wordt het grondwettelijk verbod van amendement door de Eerste Kamer gehandhaafd, maar de goedkeuring door die vergadering kan afhankelijk zijn van een door de regering ingediende of beloofde wijziging aan de tekst.

Hoe de vernieuwde Belgische Senaat zich zal waarmaken, valt nog te bezien. In sommige opzichten lijkt hij nu weer meer op de Nederlandse Eerste Kamer. Over de zin of onzin van een ‘reflectiekamer’ is door de tijd heen oeverloos gedebatteerd in beide landen, want ofwel lijkt ze maar alles goed te keuren, ofwel lijkt ze een conservatieve hinderpaal en oorzaak van tijdverlies. Vooral Van den Braak licht ons over die debatten in, met zijn gebruikelijke wijdlopiegheid en herhalingen, maar met een raak besluit: te stoppen met die discussie, omdat de instelling toch onaantastbaar blijkt.

Lode Wils

De geschiedenis van de Belgische Senaat, red. V. Laureys en M. van den Wijngaert, Lannoo, Tielt, 1999, 470 p.

B. VAN DEN BRAAK, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815-1995*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 1998, 553 p.

Domheid in de hemel en op aarde en op alle plaatsen

Iedereen kent de scène: het konijn Bugs Bunny rent over de rand van de afgrond, wandek een eindje door de lucht en pas als hij naar beneden kijkt en zich van zijn precare luchtwandeling bewust wordt, valt hij.

Zo bestaat onze intelligentie uit volharden in de dwaling. Zolang je niet weet - en dus dom blijft - ben je veilig. Op deze gedachte - domheid als noodzakelijk, togedekt fundament voor al onze handelingen en strevingen, voor maatschappij en beschaving - bouwt Matthijs van Boxsel (°1957) zijn boek met de ambitieuze titel *Encyclopedie van de domheid*.

Bij wijze van levenswerk houdt de auteur zich als ‘morosoof’, ‘domgeer’ onledig met het verschijnsel. Een topografie van de Domheid, waarin alle plaatsen (van Kampen tot Olen?) verzameld zullen worden die spreekwoordelijk bekend staan als dom, hebt u nog te goed. Een inleiding op het hele project met een veelbelovend werkplan verscheen in 1986, net als een vertaling van Musils rede *Über die Dummheit*. In 1988 volgde een verhandeling over methodische domheid aan de hand van de brieven van Flaubert. Van Boxsel werkte intussen aan een definitieve theorie van de domheid, die hij uittestte in het lezingencircuit op scholieren en managers. De sluitende theorie kwam niet opdagen, en na een inzinking levert de auteur nu dit boek af. In tegenspraak met wat de titel laat vermoeden - maar die is in deze post-encyclopedische tijden natuurlijk ironisch - bevat het boek een reeks mini-essays die telkens dezelfde idee opnemen, en vanuit een andere hoek belichten: dat cultuur het product is van een reeks min of meer

mislukte pogingen met de domheid in het reine te komen. Sterker nog: alle mislukte pogingen greep te krijgen op de domheid vormen bij elkaar onze intelligentie. Cultuur is schadebeperking achteraf. Uiteindelijk bleek alleen het essay met zijn subjectiviteit en grilligheid gewaagd aan de behandeling van de domheid. Alleen de retorische waarheid kan met haar vorm (een speelse en ironische imitatie van de domheid) de gewraakte inhoud overstijgen. Dat was althans de bedoeling.

Van Boxsel ontleedt domheid - dit is maar een greep - aan de hand van tuinarchitectuur, barokplafonds, grappen, Plato, *A Fish called Wanda* en talrijke anekdotes, o.a. die van een in 1976 in Engeland opgerichte blunderclub, alleen toegankelijk voor beroepsstuntelaars. De kok die het diner ter gelegenheid van de oprichting van de club verzorgt, kan niet koken, de serveerster laat de soepkom vallen. Die wordt opgevangen door de voorzitter. Die consequent geroyeerd wordt. Terwijl hij juist tot erevoorzitter benoemd had moeten worden, vindt Van Boxsel, omdat hij een blunder had begaan door de kom op te vangen.

Pièce de résistance van het boek is het uitgesponnen (en blijkbaar apart geconcipieerde) essay *Over de noodzakelijke domheid van de constitutionele monarchie*, een heuse *declamatio* oftewel retorische oefening in de trant van de lof op de vlieg of de kaalhoofdigheid zoals de rondreizende sofisten die ten gehore brachten in de Oudheid. Van Boxsel haalt zijn ideeën vooral bij de politieke filosoof Claude Lefort, die het typische van de democratie ziet in het feit dat zij de plaats van de macht 'leeg' laat. In het Ancien Régime werd deze plaats bezet door de vorst die naar God verwees. De Franse Revolutie heeft deze vorst letterlijk en figuurlijk onthoofd. De 'machthebbers' in de democratie zijn tijdelijk verkozenen die voortdurend gecontroleerd worden: zij vallen nooit samen met de plaats van de macht. De onderdaan die tijdelijk de macht uitoefent, is plaatsvervanger van de onmogelijke heerser. Daarom is de democratie een voortdurend interregnum. 'In een democratie staat niemand boven de partijen. Er is geen punt van waaruit het algemeen belang bepaald kan worden. Ook de wetgevers zelf zijn aan de wet onderworpen. De legitimiteit van de wet is voortdurend onderwerp van een discussie die de definitieve bepaling van de wil onmogelijk maakt.

Die zwakte is tegelijk de kracht van de democratie. De democratie bloeit juist in het gekwaak van voor en tegen, in het permanente debat over wat de wil van het volk is. In de democratie is het conflict geïnstitutionaliseerd, Iedere oplossing is voorlopig. Democratie is niets dan het product van een reeks beotische pogingen greep te krijgen op de democratie.' (p. 139)

Als de plaats van de macht te lang leeg blijft, dreigt anarchie; als er zich echt iemand meester van maakt, dictatuur. Deze impasse van de democratie wordt volgens Van Boxsel doorbroken door de domheid zelf een plaats te geven: die van de constitutionele monarch. Zijn 'macht' is puur symbolisch. Van Boxsel gaat nog verder: 'Omdat de functie van de vorst zuiver negatief is, doen zijn kwaliteiten niet ter zake, en moet de vraag wie vorst moet zijn, worden overgelaten aan het toeval van teelkeus en voortplanting. Alleen zo wordt de futiliteit van zijn persoon duidelijk.' (p. 152) Daarom moet de monarch slim genoeg zijn om zich van de domme te houden en moet hij zich bij publieke optredens als een marionet gedragen. Hij is het punt van gekte binnen de democratie. Door in zijn idiotie te herinneren aan de wankle grondslag van de democratie houdt hij de orde bijeen. Van Boxsel geeft hier een nieuwe interpretatie van het sprookje van Andersen over 'De nieuwe kleren van de

keizer': we *doen* allemaal alsof de keizer kleren aanheeft, dat wil zeggen dat wij hem allemaal vorstelijk behandelen, niet omdat hij van nature vorstelijk is, maar omdat hij de enige is die de orde bijeen kan houden. Weg dus met de verlichte domoren van het Republikeins genootschap, volgens Van Boxsel, die zich, net als het kind uit het sprookje, houden aan de 'naakte' feiten. We moeten juist doen *alsof* de orde is gefundeerd, want het bedrog regelt de orde. Tot zover de ingenieuze *declamatio* van deze sofist. Zullen ze daar ten paleize blij mee zijn?

Dit fraai uitgevoerde boekwerk met leeslint deed me terugdenken aan de *Laus Stultitiae*, bedacht op een paardenrug tussen Italië en Engeland en door Erasmus in een week geschreven in het Londense huis van Thomas More, en aan *Bouvard et Pécuchet*, waaraan Flaubert de laatste jaren van zijn leven gedreven werkte. Maar dat zijn boeken die geschreven *moesten* worden. De lof op de Zotheid wordt gezongen

door Vrouwe Zotheid zelf in een wervelende paradoxale *laudatio*, waarin Erasmus zijn eigen tijd en haar religieus fanatisme op de korrel neemt. In zijn twee rusteloze klerken die van wetenschap naar wetenschap pendelen, viseert Flaubert het negentiende-eeuwse sciëntisme. Maar zijn roman blijft actueel omdat hij eigenlijk het halve weten, dat aan elkaar hangt van gemeenplaatsen (*idées reçues*), het dilettantisme en gebrek aan methode in de wetenschappelijke praktijk, als onderwerp heeft. Tegelijk blijven Bouvard en Pécuchet in hun onbevangenheid en absoluut geloof in wetenschap en kennis aandoenlijke figuren. Zoals zijn twee helden, leed ook Flaubert aan een teveel aan ideeën. Van Boxsel daarentegen kuiert onderhoudend maar vrijblijvend door Beotië en stalt zijn verzameld rariteitenkabinet uit. Hij krijgt een prijs voor zijn monomanie, maar de betrokkenheid bij zijn onderwerp ontbreekt. En zijn retorische waarheid overstijgt helaas de inhoud niet.

Luc Devoldere

MATTHIJS VAN BOXSEL, *De Encyclopedie van de Domheid*, Amsterdam, Querido, 1999, 184 p.

Particuliere steun aan de Stichting Ons Erfdeel

De publicaties van de ‘Stichting Ons Erfdeel’ worden mede mogelijk gemaakt door de steun van particulieren, verenigingen en bedrijven.

Giftten van minimaal 1.000 BEF (voor België) / f 120,- (voor Nederland) verleend aan de Stichting kunnen worden afgetrokken van het totaal belastbaar netto-inkomen van de donateur.

De Raad van Bestuur van de Stichting zegt dank aan allen die door hun financiële steun de activiteiten van de Stichting mogelijk helpen maken. In ieder nummer van dit tijdschrift worden de ontvangen steunbijdragen (ook de bedragen voor publiciteit) vermeld.

1999 (vierde lijst)

Josephine Staels, Denderleeuw	5.000 BEF
N.N.	100.000 BEF
J.M. Transport Bvba, Izegem	1.000 BEF
André Nijs, Turnhout	1.000 BEF
Limburgse Vinylmaatschappij N.V., Tessenderlo	2.000 BEF
Willem Janssens, Berchem	1.000 BEF
Matexi N.V., Meulebeke	2.000 BEF
N.N.	3.500 BEF